

Проанализированы особенности экологизации содержания дизайн-образования на основе принципов экологического дизайна и формирования экологического мировоззрения как важной составляющей профессиональной культуры будущего ландшафтного дизайнера. Обоснована необходимость экологического воспитания студентов и диффузного включения вопросов экологизации в содержание большинства учебных дисциплин.

Ключевые слова: экодизайн, экологическое воспитание, экологическое мировоззрение, дизайн-образование.

Trotska O.S. Ecodesign in the context solution of a problem of ecologization of design education

The features of ecologization of the content of design education based on the principles and tools of ecological design and formation of environmental mindset as an important component of the professional culture of the pre-service landscape designer has been analyzed in the article. There has been substantiated the necessity of environmental education and the diffuse integration of ecodesign issues in the content of most academic disciplines.

Keywords: ecodesign, environmental education, environmental mindset, design education.

УДК 37:7.012:373.62 *Доц. О.О. Фурса, канд. пед. наук, ректор – Мистецький інститут художнього моделювання і дизайну ім. Сальвадора Далі*

ОСНОВНІ НАПРЯМИ І ЧИННИКИ СТАНОВЛЕННЯ ДИЗАЙН-ОСВІТИ

Осмыслено проблему функціонування та розвитку сучасної дизайн-освіти. В історико-педагогічному контексті розглянуто і прокоментовано традиційні підходи до підготовки фахівців цієї галузі. Особливу увагу звернено на розмежування специфіки двох понять: "якість вищої освіти" та "якість підготовки у ВНЗ" щодо професійної підготовки дизайнерів.

Ключові слова: дизайн-освіта, якість вищої освіти, якість вишівської підготовки, модернізація професійної освіти, фундаменталізація вищої освіти.

Постановка проблеми, її зв'язок із важливими завданнями. Становлення ринкових відносин потребує значної кількості професійно підготовлених фахівців, здатних зробити вітчизняну продукцію конкурентоспроможною завдяки вдосконаленню її естетичних якостей. Від забезпеченості провідних галузей національної економіки висококваліфікованими кадрами істотно залежить успішність вирішення цього надважливого завдання, що потребує посиленої уваги до професійної підготовки дизайнерів, її структури, змісту й організації. Особливої актуальності на сучасному етапі набуває проблема вивчення становлення і розвитку системи освітньої підготовки дизайнерів в Україні і світі як невід'ємної складової загальної системи вищої освіти й дієвого фактора розвитку проектної культури суспільства.

До об'єктивних чинників, що обумовлюють становлення і розвиток дизайн-освіти в Україні, варто віднести такі:

- становлення в Україні ринкових відносин і, відповідно, істотне і різке збільшення імпортової, часто неякісної продукції на внутрішньому ринку, що спричинили необхідність підготовки професійних дизайнерів, спроможних протиставити свій продукт аналогічним імпортованим зразкам;
- намагання уряду забезпечити сталий підйом економіки, з одного боку, потрібно акцентувати увагу суспільства на значному підвищенні якості (зокрема в дизайні) вироблених в Україні товарів, призначених як на експорт, так і для внутрішнього ринку, з іншого – збільшити державне замовлення щодо професійної підготовки дизайнерів, які забезпечать зростання якості товарів вітчизняного виробництва;

- спрямованість на європейську інтеграцію України, пов'язану з вирішенням проблем гуманізації середовища життєдіяльності людини, а дизайн і система дизайн-освіти – це визнані у світі інструменти такої гуманізації.

Зв'язок роботи з науковими програмами. Дослідження є складовою частиною науково-дослідної теми відділу теорії та історії педагогічної майстерності Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України "Розвиток педагогічної майстерності викладачів у вищих навчальних закладах непедагогічного профілю в умовах інформаційно-технологічного суспільства".

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні основи мистецької і, зокрема, дизайнерської освіти висвітлені в працях Г. Гребенюка, В. Даниленка, О. Олексюк, О. Отич, В. Прусака, О. Рудницької, В. Тименка та ін. Мистецтво дизайну представлено як фактор істотних соціальних змін і несе в собі значний потенціал перетворень економічної і культурної сфер (Т. Адорно, Д. Белл, З. Бегенау, М. Вебер, Г. Гессен, К. Джонс, Г. Земпер, Т. Кун, Г. Маркузе, Г. Рид, Ж.-П. Рікер, М. Мак-Люен, Т. Парсонс, Г. Саймон, О. Хакслі, І. Тен та ін.). Означена позиція наявна й у працях сучасних російських і українських філософів, митців і педагогів (У. Арістова, В. Аронов, В. Біблер, О. Генісаретський, В. Даниленко, О. Долженко, Е. Ільєнков, М. Каган, Л. Новікова, В. Прусак, В. Разумний, Г. Щедровицький та ін.).

Мета роботи. Для виокремлення особливостей функціонування і розвитку сучасної дизайн-освіти, необхідно з'ясувати насамперед традиційні напрями щодо підготовки фахівців означеної галузі, що і визначило мету й завдання роботи.

Виклад основного матеріалу дослідження. У спектрі перспективних напрямів підготовки дизайнерів мають не тільки відображатися поточні потреби суспільства, а й урахуватися динаміка їх еволюції. В умовах постійної мінливості змісту знань, постійного збільшення їх обсягу зростаючими темпами в усіх країнах триває реформування вищої школи за такими напрямками:

- модернізація з метою підвищення якості вищої професійної освіти;
- диверсифікація та інтеграція з наукою і виробництвом;
- демократизація, гуманізація та гуманітаризація;
- фундаменталізація, неперервність і комп'ютеризація.

Кожний із цих напрямів відрізняється специфічним відображенням у розвитку дизайнерської освіти. Її ефективність залежить від того, наскільки повно і глибоко у виробленні її стратегії враховано соціокультурні характеристики конкретного суспільства. Однією з найважливіших характеристик соціальної реальності в умовах сучасної України є полікультурність. Нині "...необхідність багатокультурної освіти в Україні зумовлюється крахом економічної політики соціалізму, наслідком якого стало падіння міфу про безконфліктний і неспоречливий розвиток відносин між різними культурними групами" [3]. Найпослідовнішим і продуктивним втіленням ідей і підходів у цьому напрямі вважаємо модель дизайнерської школи. Така модель розробляється і реалізується у Харкові, Києві, Львові. Кожна з них має "власне обличчя" й особливі творчі здобутки.

Принципово важливим є усвідомлення такого факту: кількість навчальних закладів, що займаються підготовкою фахівців у галузі дизайну, порівняно з економічно розвиненими європейськими країнами, вкрай обмежена. Вирішення проб-

леми підготовки викладачів дизайнерських дисциплін в Україні, дало б змогу би практично підійти до ідеї актуальної нині проблеми "творення нових форм духовної та національної єдності". Крім того, актуалізація регіональної (етнорегіональної) дизайн-освіти і дизайн-діяльності пов'язана з політичними, економічними та соціокультурними особливостями періоду модернізації освіти. Так, у Києві вже функціонує навчальний заклад такого типу – Мистецький інститут художнього моделювання та дизайну ім. Сальвадора Далі, в якому здійснюється підготовка в галузі дизайну різних напрямів і на всіх рівнях освіти, зокрема викладачів на рівні магістрів.

Характерними ознаками навчального процесу в Інституті є:

- диверсифікація способу життя і культури побуту, що впливає на механізми формування предметно-речового середовища (на формування розвивального освітнього середовища);
- перетворення регіональних та етнорегіональних особливостей художньої підготовки студентів із різних областей України на фактор різноманіття предметного середовища і стильових рішень;
- підготовка викладачів-дизайнерів на рівні магістрів, здатних творчо підходити до вирішення психолого-педагогічних проблем формування творчої особистості учнів із високим рівнем проектно-культури.

Аналіз основних напрямів розвитку і характеру функціонування дизайн-освіти позначили актуальність перегляду традиційних підходів до підготовки фахівців цього напрямку. Водночас актуальною є проблема підготовки викладачів дизайн-дисциплін, здатних вирішувати сучасні професійні завдання, вона визначила й актуалізувала інтерес не тільки до особистості педагога, а й до поглиблення його знань, умінь і навичок у межах професійно-значущих дисциплін. Якість підготовки викладацького складу навчальних закладів, рівень професійної компетентності і позицію викладача щодо реалізації основних напрямів розвитку дизайн-освіти, створення сприятливих психолого-педагогічних умов для формування творчої особистості майбутнього дизайнера, його готовності зробити свій внесок у розбудову системи дизайнерської освіти визнаємо вирішальними щодо проблеми зростання рівня професійної підготовки майбутніх дизайнерів.

Серед основних напрямів розвитку дизайн-освіти – *диверсифікація та інтеграція* процесу професійної підготовки дизайнера з мистецтвом, наукою і виробництвом.

Практика підготовки дизайнера-фахівця має солідну історію. У незалежній Україні вона здійснюється через систему багатoproфільних спеціальних навчальних закладів. Педагогічні проблеми – менш специфічні і не мають домінуючого значення. Педагогічний зміст освіти зводиться до складання номенклатури навчальних дисциплін з урахуванням минулого досвіду і навчальних планів споріднених ВНЗ із корекцією на соціально-економічні умови, що змінилися, або нові тенденції в професії. Саме професійна складова визначає дидактику і методику навчання. Однак під час підготовки дизайнера-педагога інтегративний педагогічний компонент є домінуючою професійною складовою моделі фахівця. Інша принципова відмінність полягає в різному змістовому наповненні поняття "дизайнер".

Ще один цікавий напрям диверсифікації пропонує В. Сидоренко. Йдеться про впровадження програми дизайн-освіти на всіх рівнях дошкільної, загальної се-

редньої та вишівської освіти. Суть методологічних принципів альтернативної програми розбудови освіти полягає "в проекції образу культури нашого часу – образу проектно-культури" [7, с. 18-20].

Дизайн постає тут і як феномен культуротворчості і як фундаментальна загальноосвітня система, що володіє стратегічними потенціями і методологією, що дають змогу формувати всебічно розвинену особистість, брати участь у процесі ранньої професійної орієнтації або виховувати "фахівців, які володіють проектно-творчим, інтегруючим, міждисциплінарним мисленням" [8, с. 1-3].

Поширення принципів проектування на всі рівні і види освіти ставить перед "дизайнером у сфері освіти" широкомасштабні завдання розробки програм впровадження нового культуротворчого змісту в системі дошкільної, загальної, позашкільної та професійної освіти, зокрема і в практиці підготовки дизайнерів-фахівців. Водночас поява такої кількості програм і підсистем дизайн-освіти стає особливого роду проектною діяльністю щодо створення різноманітних видів навчально-технологічного обладнання, меблів, інструменту, а також навчально-виробничого середовища різних типів освітніх установ.

Усе це може стимулювати появу, поряд із дизайном одягу, графіки, промислових виробів тощо, ще одного напрямку – професійної підготовки дизайнера-спеціаліста. Зміст діяльності дизайнера-педагога також розшириться. Крім завдань підготовки дизайнерів у початкових, середніх та вищих професійних навчальних закладах, дизайнеру-педагогу, можливо, доведеться вирішувати завдання розвивальні, виховні, культурно-освітні, маркетингові, профорієнтаційні і навіть пропагандистські.

Процеси демократизації і гуманізації професійної підготовки майбутніх дизайнерів і викладачів дизайнерських дисциплін передбачають розробку шляхів практичної реалізації особистісно-центрованих тенденцій у дизайн-освіті, застосування особистісно орієнтованих методик і систем викладання, спрямованих на створення відповідного освітнього розвивального середовища. В умовах гуманістичної парадигми викладач і студент стають рівноправними учасниками педагогічного процесу.

Основне завдання гуманізації дизайн-освіти полягає в тому, щоб не протиставляти спеціальну дизайнерську і гуманітарну освіту, а шукати можливості для формування у свідомості майбутніх дизайнерів уявлень про шляхи впровадження гуманістичної складової у проектну діяльність. Важливим чинником реалізації ідеї демократизації та гуманізації дизайнерської освіти є позиція викладачів дизайн-дисциплін, яка буває не однозначною щодо принципів, характеру і способів встановлення міжособистісного спілкування, спрямованості діяльності викладача на розвиток особистості майбутнього фахівця, вміння реалізувати ідеї гуманізації освіти у власній педагогічній діяльності.

Фундаменталізація, неперервність і комп'ютеризація дизайн-освіти – це напрями, на перший погляд, недостатньо тісно пов'язані між собою, але в сучасних наукових дослідженнях із проблем вищої освіти ці тенденції стоять поруч, як взаємозалежні складові одного процесу – зростання якості вищої освіти. Фундаменталізація професійної підготовки майбутніх дизайнерів повинна забезпечити умови для розвитку у студентів системного, цілісного теоретико-методологічного

знання, наукового, дослідного, креативного стилю мислення, діяльності, спілкування. Проблема фундаменталізації дизайнерської освіти найбільш розроблена щодо технічного та технологічного забезпечення вищої освіти, заснованих на фундаментальному знанні в галузі мистецтвознавства, архітектури та інженерії. Однак дидактичний аспект проблеми розроблено недостатньо. Зокрема відсутні системні дослідження, що розкривають дидактичні основи фундаменталізації навчання стосовно гуманітарної освіти. На шляху до створення системи вищої дизайнерської освіти проблема фундаменталізації набуває особливого значення. Це зумовлено насамперед специфікою професійної діяльності сучасного дизайнера, яка є значною мірою наукоємною, інтелектуальною, творчою.

У теоретичних дослідженнях і в емпіричних визначеннях професії дизайнера головним є виявлення специфіки підготовки дизайнера-фахівця шляхом знаходження оптимального співвідношення художніх, естетичних, інженерних, соціальних та інших складових професії. Донині проблема досить переконливо вирішувалася через співвіднесення кожної з них із типологією і масштабами проектного об'єкта (річ, комплекс, ансамбль, середовище), що визначають професійну сферу або вид дизайну (промисловий дизайн, дизайн одягу, графічний дизайн тощо). Кожний напрям дизайн-діяльності визначав необхідні пропорції складових професії та їхні якісні критерії. Моделі та етапи підготовки дизайнера-педагога, – пише В.П. Клімов, – можуть не збігатися і не бути синхронними процесу підготовки дизайнера-фахівця. Вони відрізняються за сукупністю цільових та змістових позицій. Специфічним завданням підготовки дизайнера-педагога є знаходження гармонійної єдності професійної та педагогічної складової [4, с. 135-148].

Ніколи ще студенти мистецьких і технічних ВНЗ не мали такого широкого доступу до фундаментальних праць науковців, мистецтвознавців, дизайнерів, філософів і психологів, у яких ґрунтовно, на сонові поглибленого аналізу, осмислено проблеми, які постають перед людиною, яка мріє і докладає зусиль для досягнення вершин у своєму професійному розвитку. Фахівець, обравши шлях неперервної професійної освіти, в умовах сьогодення має можливість постійного поповнення своїх знань найновішими досягненнями науки і техніки. У системі дизайнерської освіти комп'ютерні засоби ефективно використовуються не лише для вирішення технічних завдань проектування. Вплив цифрових технологій дедалі більше поширюється на гуманітарні аспекти професійної підготовки.

Ідеї духовності та "реанімації" культурної пам'яті безпосередньо пов'язані з культурно-екологічною концепцією дизайну, що розвивається в працях О. Генісаретського [2], К. Кондратьєвої [5], В. Сидоренко [7, 8], Г. Кур'єрової [6]. Дослідники обстоюють думку, щодо проективності культурно-екологічної проблематики дизайну яка полягає в тому, що за будь-яких обставин технологічного, інформаційного або економічного розвитку важливо шукати і знаходити такий поворот подій, таку стратегію проектного освоєння "пропонованих обставин", які слугували б посиленню, а не послабленню культурної своєрідності предметного середовища, способу життя. Жодна з можливих тенденцій розвитку не повинна виключатися з поля зору дизайнера.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Висвітлені напрями становлення дизайн-освіти та чинники, що сприяють їх успішній реалізації, а також

суперечності, які виникають на цьому шляху, у сукупності є предметом наукових досліджень філософів і мистецтвознавців, психологів і педагогів, соціологів та економістів. Зусилля багатьох з них спрямовані на створення моделі ефективного розвитку дизайну як перспективного напрямку людської діяльності, умов переходу від індустріального суспільства до постіндустріального, а також моделі самого дизайнера як особистості, фахівця з високим рівнем професійної компетентності на етапах його становлення і відповідно до сучасних вимоги постіндустріального суспільства.

Отже, кожний із напрямів дизайн-освіти має загальні та особливі цілі, володіє різними засобами і можливостями створення умов функціонування культуротворчого середовища, ступенем розв'язання задач навчання та виховання. Так, виховні можливості предметного середовища проживання людини можуть бути обумовлені якостями матеріального оточення, але головним чином – якістю відносин, ступенем творчої активності персоніфікованих носіїв культуротворчості.

Сьогодні відцентрові процеси різного масштабу і рівня в освіті можуть долатися не тільки проектуванням нових організаційно-управлінських або змістовно-функціональних систем, але й організацією комплексних аналітичних (передпроектних) або експертних досліджень із виокремлення позитивного змісту традиційних педагогічних новацій у педагогічній теорії та практиці. Наприклад, такі поняття, як педагогічні технології, педагогічне проектування, моделювання та інші, формально мають проектні ознаки, можуть мати різне змістове наповнення, далеко від парадигм дизайн-освіти, доволіно тлумачитися представниками різних педагогічних шкіл. Практично йдеться про проблему, яка порушується у багатьох сучасних дослідженнях (Є. Антонович, А. Бредихін, Є. Вишневецька, А. Діжур, В. Клімов, В. Сидоренко, В. Папанек, В. Прусак, В. Шпільчак та ін.) [1, с. 3-8]. Її формують як "проектування освіти", "дизайн-освіти", "дизайн (у сфері) освіти". Тобто це можна розглядати як тенденцію концептуальної екстраполяції проектних методів дизайну в систему освіти "з метою створення освітніх програм – від локальних і оперативних до загальних і довготривалих" [6]. У цьому випадку дизайн стає, дійсно, частиною будь-якої педагогічної освіти і за сприятливих умов розвитку має перспективу стати обов'язковою дисципліною у педагогічних та професійно-педагогічних ВНЗ. Умовно (або попередньо) кваліфікація суб'єкта цієї версії може бути визначена як "дизайнер освіти" або "дизайнер освітніх технологій".

Дизайнер-спеціаліст, створюючи речі і середовище за законами краси, де його смак реалізований в композиції об'єкта, по-своєму бере участь в естетичному вихованні. Відомо, що естетично значуще середовище має здатність впливати на аудиторію "поволі", формуючи і розвиваючи основні елементи ціннісно-орієнтаційної свідомості: естетичне почуття, смаку, оцінки. Однак речі в дизайні – не предмет милування. Їх споживання відбувається без культурного посередника, в процесі повсякденності. Іманентні естетичні якості об'єкта дизайну можуть бути і не сприйняті споживачем. Зворотній зв'язок відсутній. Процес виховання тут комунікативний, а не діалоговий.

Дієвим чинником професійного розвитку майбутнього дизайнера є *дизайнерська преса*, яка ще не вичерпала себе з появою інформаційних комп'ютерних технологій. І студенти, і викладачі найінтенсивніше використовують різні за-

рубіжні і вітчизняні видання, зокрема так звані "глянцеві журнали" як посібники, підбираючи зразки ілюстративних матеріалів для своїх творчих пошуків. В Україні дизайнерська преса ще не устатковалася, і мережа професійних видань з дизайну тільки формується. Разом з тим, покінчено з державною монополією на видавничу діяльність. Випуск журналів про дизайн постійно привертає увагу приватних інвесторів як перспективний і прибутковий сектор бізнесу. Кожне дизайнерське видання відображає певну авторську точку зору на професію, що робить арт-критику більш різноманітною. Таким чином, в українського дизайну почало формуватися своє інформаційне поле, сприяння популяризації професії та формування критеріїв оцінки дизайнерського творчості та консолідації суб'єктів дизайнерського ринку.

Література

1. Антонович С.А. Теорія і методика дизайну в контексті розвитку концепції сучасного національного дизайну / С.А. Антонович // Педагогіка вищої та середньої школи : зб. наук. праць. – Спец. вип.: Мистецько-педагогічна освіта: проблеми та перспективи. – Кривий Ріг : Вид-во КДГУ, 2005. – № 13.
2. Генисаретский О.И. Культурно-антропологическая перспектива / О. И. Генисаретский. – М., 1995. – 215 с.
3. Дмитриев Г.Д. Многокультурное образование / Г.Д. Дмитриев. – М. : Изд-во "Искусство", 1999. – 178 с.
4. Климов В.П. Научное обеспечение дизайн-образования / В.П. Климов // Образование и наука. – Известия УрОАО. – 2005. – № 21 (32). – С. 34-35.
5. Кондратьева К.А. Этнокультурные основы в практике современной региональной дизайн-графики / К.А. Кондратьева. – М., 2005. – 156 с.
6. Курьерова Г.Г. Экология предметного мира как стратегия дизайна в постиндустриальный период / Г.Г. Курьерова. – М. : Изд-во ВНИИТЭ, 2008. – 132 с.
7. Прусак В.Ф. Становлення дизайн-освіти в Україні / Володимир Прусак // Вісник Львівського національного університету ім. Івана Франка. – Сер.: Педагогічна. – Львів : Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка. – 2002. – Вип. 16, ч. 1. – С. 80-87.
8. Сидоренко В.Ф. Образование: образ культуры / В.Ф. Сидоренко // Техническая эстетика. – М. : Изд-во "Искусство", 1989. – № 1. – С. 17-18.
9. Сидоренко В.Ф. Генезис проектной культуры и эстетика дизайнерского творчества : автореф. дисс. на соискание учен. степени д-ра искусствовед. – М. : Изд-во ВНИИЕЭ, 1990. – 32 с.

Фурса О.А. Основные направления и факторы становления дизайн-образования

Раскрыта проблема функционирования и развития современного дизайн-образования. В историко-педагогическом контексте рассмотрены и прокомментированы традиционные подходы к подготовке специалистов этой отрасли. Особое внимание уделено разделению семантики понятий: "качество высшего образования" и "качество вузовской подготовки" по отношению к профессиональной подготовке дизайнеров.

Ключевые слова: дизайн-образование, качество высшего образования, качество вузовской подготовки, модернизация профессионального образования, фундаментализация высшего образования.

Fursa O.O. Basic directions and factors of becoming of formation of design

The article deals with the problem of functioning and development the modern design education. The traditional approaches of training the specialists of this brunch are examined and commented in historical pedagogical context. The special emphasis is on the distinguishing between two concepts: "the quality of higher education" and "the quality of high school training" in regard to professional designers' training.

Keywords: design education, the quality of higher education, the quality of high school training, modernization of professional education, fundamentalization of high education.

УДК 75.049.6

Доц. Ч.М. Цветкова –

Российский ГУ туризма и сервиса, г. Москва

ЦВЕТ КАК ДОМИНИРУЮЩАЯ ОСОБЕННОСТЬ В ДЕКОРАТИВНОЙ ЖИВОПИСИ

Рассмотрен интереснейший период в истории русской живописи – рубеж XIX-XX веков, когда художники М. Ларионов, Н. Гончарова, В. Бурлюк, А. Куприн, А. Лентулов и другие организовывали выставки, вызывавшие ожесточенные споры. Их творческие искания существенно повлияли на дальнейшее формирование искусства авангарда вообще и декоративной живописи в частности. На основе анализа достижений представителей этих художественных школ сделана попытка использовать их опыт в целях решения задач декоративной живописи и цветной графики.

Ключевые слова: композиция, цвет, декоративная живопись, ритм, тон, колорит, натюрморт.

Существует довольно много различных подходов для решения задач декоративной живописи. Основные современные тенденции появились еще на рубеже XIX-XX вв., как в западноевропейской, так и в русской живописи и графике, а также в театрально-декорационном искусстве. Особенно интересным периодом, с точки зрения декоративной живописи, в истории русской живописи можно считать начало 10-х годов XX века. Именно в это время художники М. Ларионов, Н. Гончарова, В. Бурлюк, В. Кандинский, П. Кончаловский, А. Куприн, А. Лентулов, И. Машков, Р. Фальк и другие устраивали вызывавшие оживленные споры выставки: "Бубновый валет", "Ослиный хвост", "Мишень". Очевидно, что их увлечение как примитивом, так и городским изобразительным фольклором, по-разному преломленное в выступлениях ларионовской группы, привело к совершенно новому пониманию смысла и формы искусства.

Известно, что в предшествующую пору художников привлекал главным образом крестьянский изобразительный фольклор. Любители и деятели искусства собирали изделия деревенского художественного творчества, стараясь проникнуть в его поэзию и образный смысл. Крестьянское искусство вдохновляло многих архитекторов, живописцев и скульпторов. Известнейший искусствовед Я.А. Тугендхольд уже тогда называл среди них имена В. Васнецова, В. Поленова, М. Якунчиковой, С. Малютина.

На примере живописи Н. Гончаровой удобно определить некоторые общие черты примитивизма как такового, а также увидеть соотношение русского примитивизма с важнейшими направлениями современного ему европейского живописного развития. Важнейшая черта этого периода – перестановка акцентов с эпического на лирический принцип, а именно: если в искусстве от Ренессанса до Импрессионизма постижение мира происходило в формах самой зрительно наблюдаемой действительности, то, начиная с Постимпрессионизма, акцент все более переносился на формы восприятия этой действительности. При этом живописное восприятие, осознанное как творческий процесс, выдвигало на первый план свое собственное пространство и время, не совпадающее с пространством и временем изображенной натуры.

Наиболее очевидно построение новых живописных пространства и времени наблюдалось в картинах тех представителей художественных течений, которые отталкивались от П. Гогена и его прямых последователей. Такая живопись акценти-